

L'extrema dreta i els samis noruecs: de Hitler al Partit del Progrés, per Soledad Bengoechea

Soledad Bengoechea, historiadora

El genocidi jueu ha generat una ingent quantitat d'obres escrites i el cinema sobre l'Holocaust és una fórmula que no s'esgota. Es podria dir que és una tradició dels premis Oscar, tenir sempre entre les seves candidatures una pel·lícula sobre aquesta casuística i la persecució nazi de gitanos i homosexuals també és un tema recurrent. Però, en canvi, les notícies que parlen de l'odi tradicional de l'extrema dreta envers els samis (també coneguts com a lapons) noruecs, que ocupen el centre i el nord del país, són poc nombroses, a l'igual que escassegen les referències de per què el poble sami ha estat vist com a enemic de l'arianisme.

Durant molt de temps, l'estil de vida sami va regnar suprem al nord de Noruega gràcies a la seva adaptació a l'ambient àrtic, tot permetent que la seva cultura resistís les influències culturals del sud del país. Al segle XVII, mentre els noruecs patien pels preus baixos del peix, que conseqüentment provocaven despoblament, l'element cultural sami es reforçava, ja que els samis eren independents d'aquests subministraments. Dos-cents anys més tard, les autoritats noruegues posaven la cultura sami sota pressió en intentar fer universal la llengua i cultura dominant.

Els mitjans de subsistència, l'idioma i la cultura sami es consideraven un obstacle per a la consolidació dels Estats nacionals i l'evolució social, una posició el desenvolupament ideològic del qual era el darwinisme social. Les tesis racials que els alemanys portarien a les últimes conseqüències, començaven a moure's pel nord d'Europa i els països de la zona van aplicar una política que considerava als Samis «una raça inferior». I el brot racial arianista que suposà el nazisme no redundà en el seu benefici.

En aquest context, els anys quaranta, Vidkun Abraham Lauritz Jonsson Quisling (el ministre de Defensa de Noruega i líder del partit nazi local, el Nasjonal Samling (NS)) havia planejat eradicar els samis de Noruega aprofitant la invasió dels alemanys. I si les coses haguessin estat diferents, els samis podrien fins i tot no ser aquí avui. Segons Jessica Johnson, els nazis tenien planejat portar a terme el seu extermini, ja que els consideraven menys que humans i els comparaven al poble jueu al qual tant odiaven. Mentre va durar l'ocupació de Noruega, els nazis van dur a terme una cruel persecució contra els samis que va estar a punt de derivar en genocidi. Aquesta actitud fou provocada pel fet que, tot i que els samis són blancs de pell i comparteixen els mateixos trets que la majoria dels escandinaus, no pertanyen a la raça ària tal com l'entenen a Europa, i les seves llengües no són d'origen indogermànic, sinó que provenen de l'ugrofinès i de l'uràlic.

Per què aquestes diferències en el tractament d'un tema que té tants punts en comú? La més important és el nombre de persones. No és el mateix els milions de jueus que van ser perseguits que els samis que habitaven Noruega, que són unes desenes de milers. Però encara que fossin un nombre semblant tampoc no tindríem la mateixa informació que posseïm sobre els jueus; sobretot el cinema no ens hagués proporcionat aquest cúmulo de referències. El tema jueu està present a l'imaginari nord-americà, com diu Pedro Adrián Zuluaga, per què "la dels Estats Units és una cultura llaurada a partir dels immigrants exiliats de totes les guerres europees. D'homes i dones que finalment arribaven als Estats Units portant aquestes memòries com a trauma històric", i, a més, "la major indústria del cinema neix en aquesta nació i es consolida com Hollywood: una empresa feta per la comunitat jueva que fins al dia d'avui maneja el seu lobby i la seva economia. Aquesta ha de ser sens dubte una altra de les raons per les quals aquestes històries tenen gran presència i són multipremiadas", conclou.

Però, quin és aquest poble, el sami?

Laponia, un llibre escrit per Johannes Schefferus al segle XVII, constitueix la font més antiga d'informació de la cultura sami. S'escriu a causa d'alguna propaganda estrangera que es feia, sobretot a Alemanya, que afirmava que Suècia havia guanyat al camp de batalla mitjançant "Màgia de sami". Intentant corregir la imatge de la cultura Sami entre els europeus, Magnus de la Gardie començava un primer projecte d'investigació etnològica, dirigit per Schefferus, de documentar els grups de samis. El llibre va ser publicat l'any 1673 i al cap de poc temps fou traduït al francès, alemany, anglès i altres llengües. Una adaptació abreujada era publicada de pressa als Països Baixos i a Alemanya, on els capítols que parlaven de les condicions de vida, de la topografia i medi ambient dels samis s'havien reemplaçat per històries de màgia i bruixeria.

El poble sami, que sembla provenir de l'Àsia, és un poble nòmada que es dedica a la cria de rens (que pasturen lliurement pels boscos de bedolls i avets), la pesca (només a Noruega hi ha més de 400 rius salmoners), la caça i l'artesania. S'estén per quatre països: Noruega, Suècia, Finlàndia i Rússia. Tal com demostren les evidències arqueològiques, els samis habiten aquest territori des de fa aproximadament 11.000 anys a.C. No hi ha xifres exactes sobre la població sami a Noruega, però actualment s'estimen entre 60.000 i 100.000 (són una minoria en gairebé tota l'ària d'assentament, a excepció de les municipalitats de Kautokeino i Karasjok). Pels voltants de 15.000-25.000 samis viuen a Suècia, mentre que hi ha més de 6.000 a Finlàndia i 2.000 a Rússia.

El terme lapó es considera pejoratiu i xenòfob. L'ús de la paraula lap (p), de la qual deriva l'espanyol "lapó", és originari de Suècia i Finlàndia. A Escandinàvia, "lapp" també significa "parrac". La paraula també s'utilitza com a "incult" i "ximple", a més d'altres significats com "perifèric". Aquest terme mai s'ha usat en els idiomes sami, ja que els samis es refereixen a si mateixos com Sámit (els samis), o Sápmelaš (de la família sami).

Els normands que habitaven les costes bàltiques i de la mar del Nord, el poble que vulgarment s'ha conegut com a "víkings", no tenia res a veure amb els samis, tot i que establien algun tipus de comerç amb ells. Durant l'Edat Mitjana, aquests pirates van anar empenyent els Samis, que constituïen un poble pacífic, cap al nord del cercle polar àrtic.

Els samis sempre s'han mostrat hostils a l'ordre polític i religiós vigent dels estats on vivien. Per això se'ls hi ha considerat un perill i han patit persecució per les monarquies nòrdiques. Avui dia, només la meitat de la població sami, aproximadament, conserva el seu idioma, del qual hi ha deu variants diverses. Il·lustratiu és que tinguin unes 400 paraules per anomenar els rens. Parlen també la llengua del país on viuen la major part de l'any, ja sigui finlandès, noruec, suec o rus.

Nit polar. Llargs mesos sense sol. Queden pocs pastors samis que encara castrin als seus rens amb les dents. Actualment només una escassa proporció (10%) són nòmades que es dediquen a la cria del ren, però a l'igual que la pesca als fiords ocupa un lloc important en la vida i la cultura sami.

Els samis han tingut els seus xamans, i en queda algun..., però són molt discrets. I varen quedar sense els seus tambors tradicionals, ornats amb símbols immemorials. Els xamans els usaven per comunicar-se amb els morts, per a cerimònies, per curar ... Què va passar amb aquests tambors? Els predicadors luterans van ser molt pertinaces: predicaren, pressionaren sense resultats notables; però van destruir sistemàticament els tambors, per diabòlics! Va haver-hi milers, però en els anys 40 del segle XX quedaven només 71. La religió sami compartia elements amb la mitologia nòrdica, possiblement des del moment en què es contactà amb vikings pel comerç. Però no tots els samis són animistes, hi ha que són luterans i ortodoxos russos.

L'extrema dreta entra al poder a Noruega

El Partit del Progrés (FrP), fundat per Anders Lange en 1973 com un moviment de protesta contra els

impostos, valora la llibertat individual, defensa les tradicions occidentals i el patrimoni sobre la base de la fe cristiana, dóna suport al liberalisme de mercat, apel·la a la victòria del progrés, a l'explotació del petroli, a la utilització de les terres municipals per a desenvolupar la indústria i al principi de reduir la burocràcia i el sector públic. El partit manté connexions amb l'American Tea Party. En general, els especialistes en el tema afirmen que el partit sempre ha estat anti-immigració, populista i ultranacionalista de caire xenòfob. Aquesta animadversió envers els vinguts de fora, paradoxalment, es trasllada al poble. Alguns dels punts del programa senyalats reforcen també aquesta interpretació.

Al parlament des del 1981, l'any 2009 va esdevenir segona força amb un 23% dels vots. Dos anys després va ser notícia, quan un exmembre del partit va causar la matança d'Utoya (amb 77 morts). A partir d'aquell moment, el suport del partit va baixar i s'ha mantingut al voltant d'un 16% dels vots.

El mateix any 2011, el Relator Especial del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides comminà al Parlament i la ciutadania noruega a rebutjar les propostes del FrP, llavors el segon al país en representació parlamentària, al considerar que atemptaven contra els drets dels samis. Dos anys després, el Partit Conservador i el FrP constituïren un govern en minoria a Noruega. Fou la primera vegada que en aquest país governava l'extrema dreta.

Una novel·la policíaca, *L'últim lapó*, que va sortir en versió espanyola l'endemà mateix de les eleccions, el 10 setembre del 2013, analitza el perquè l'extrema dreta noruega està en contra del poble sami. Olivier Truc, corresponsal de "Le Monde" i "Le Point" als països escandinaus, és l'autor. En una entrevista a la revista "Retour du Monde", Truc explica que el rerefons de la novel·la és el resultat d'una lectura de la realitat social realitzada durant vint anys de residència a Suècia i de viatges continuats a Noruega a les zones on viuen els samis, als que considera "Una minoria més aviat ben protegida a l'Europa del Nord; però, malgrat tot, exposada a grans reptes".

En opinió de Truc, si la política de l'extrema dreta s'aplica a fons el poble sami, com a tal, probablement té els dies comptats. Els interessos dels països estrangers en els recursos de Lapònia són un problema important. Les terres dels samis són plenes d'or i urani, i la pugna és constant. En nom d'un malentès progrés, la seva economia, que reposa sobre la pastura dels rens, és mal vista pels dirigents d'aquests partits, en considerar-la poc rendible, i les seves terres, explotades per companyies que malmeten els recursos naturals que es troben al subsòl (el petroli i el gas) i que inverteixen els diners per a fer funcionar les seves indústries, en detriment de l'equilibri ecològic, encara seran més explotades. De seguir així, els pilars sobre els quals els samis han edificat secularment la seva identitat s'esmicolen. Un dels primers efectes serà que la seva llengua i cultura es trobaran més assetjades i podran ser més fàcilment substituïdes per les que trameten els treballadors de les multinacionals, procedents d'altres regions.

Des del govern, recorda l'autor del llibre, s'acusa els samis d'erigir-se en un obstacle per l'expansió de les polítiques de tipus jacobí que volen dur a terme en nom de la igualtat i de la preservació de les essències pàtries. El respecte dels samis a la terra, la seva consciència relacionada amb l'escalfament del planeta, que tan afecta el nord d'Europa, són un destorb a l'avenç d'un capitalisme depredador que du, per força, a l'empobriment dels autòctons. Els samis perceben l'avenç de l'extrema dreta com una dinàmica que els empeny a marxar del seu territori, que els porta a sentir-se com un cos estrany equiparable al dels immigrants indesitjables.

Els governs vetllen pels samis

Després de la Segona Guerra Mundial i l'arribada dels estats del benestar, els samis van obtenir una sèrie d'avantatges. Els nous governs socialdemòcrates de Noruega van reconèixer els errors històrics de tants governs anteriors i iniciaren una política de concessió de drets. El poble sami començà a reivindicar la seva llengua i cultura. En pocs anys, se'ls va concedir la consideració de minoria racial i es van aprovar lleis de protecció especial. Per això avui dia gaudeixen de cert grau d'autonomia.

Durant la dècada dels anys vuitanta es van crear el Comitè de Drets Sami i el Comitè Cultural Sami. El 1987 s'aprovà el decret sobre el Parlament Sami a Noruega (Sámediggi) i altres assumptes legals sami.

L'any 2000, el parlament noruec va crear un fons del poble sami de 75 milions de corones noruegues. Els ingressos del fons s'han d'utilitzar per a l'enfortiment de l'idioma i de la cultura sami, i servir de compensació col·lectiva pel dany infligit als samis per la política de norueganització anterior. El fons l'administra el Sámediggi.

Al juny del 2004, el govern noruec va presentar un llibre blanc en el qual proposava una compensació segons l'esquema de pagament ex gratia del parlament noruec al poble sami i al poble kvens (poble d'ascendència finlandesa del Nord), als quals se'ls va privar de l'ensenyament com a resultat de la Segona Guerra Mundial. Com a conseqüència d'aquesta absència i de l'anterior política de norueganització, molts samis de l'època no van aprendre a llegir ni escriure.

L'objectiu del govern de crear un espai dins del qual el poble sami de Noruega pugui mantenir i desenvolupar la seva llengua, cultura i forma de vida està arrelat en un article de la Constitució Noruega i el govern té a més el deure de protegir els drets dels Samis a través de la ratificació d'acords internacionals. Com a poble indígena i minoria ètnica en quatre estats diferents, la població sami té dret a un estatus especial respecte a les lleis internacionals i nacionals. Noruega reconeix que té especial responsabilitat d'assegurar els drets dels Samis.

Els nazis envaeixin Noruega

Tornant als començaments dels anys quaranta, Alemanya ja havia iniciat la conquesta dels pobles als quals pretenia dominar. Als samis, la idea de lluitar per la terra i les fronteres els hi resultava aliena, ja que mai no havien demanat cap límit per formar un país propi. Però van haver de lluitar i, paradoxalment, sense els samis qui sap com la guerra hauria estat a la zona circumpolar d'Europa.

La Invasió de Noruega pèls alemanys es produí el 9 d'abril de 1940. Les tropes alemanyes van utilitzar els samis com a navegants i com a esquiadors, perquè eren capaços de creuar molts quilòmetres al dia en terrenys desconeguts. A més, esdevingueren guies i soldats indispensables. Sabien com sobreviure a temperatures extremes, coneixien l'art d'aprofitar i domesticar els rens que es necessitaven per a transport de materials de construcció on els tancs, els trens, els ferrocarrils i els combois no podien anar a causa de la neu profunda i les dures condicions climàtiques. El llenguatge dels samis conté centenars de paraules que descriuen les condicions de la neu, del temps, dels rens Els soldats que encara parlaven les llengües samis van ser capaços de comunicar-se de manera efectiva entre si sobre les condicions de viatge de llargs quilòmetres de tundra gelada. I a tot això s'havia d'afegir que els samis es van veure obligats a lluitar amb uns altres samis perquè estaven separats per les fronteres dels països que s'havien determinat feia temps.

Els homes, les dones i els nens samis van ser considerats menys que humans per les tropes alemanyes i van ser tractats com a tals sota l'ocupació. Molts anaren a parar a camps de concentració, on la vida per ells era gairebé insuportable. No només van ser tractats brutalment pels alemanys. Molts samis només parlaven el seu dialecte i per tant no es podien entendre o ser entesos no només pels seus captors, sinó també pels seus companys de presó. Si la contesa s'hagués allargat, els samis probablement no haurien sobreviscut. Hi ha diversos testimonis recollits que narren com les tropes violaven sistemàticament a les dones, i de com a resultat 'aquest tipus de brutalitat moltes d'elles es van convertir en estèrils. Els relats expliquen que algunes d'aquestes dones es van suïcidar.

La guerra va destruir gran part del patrimoni sami. Els alemanys portaren a terme tàctiques de terra cremada sobre la major part de les restes deixades pels avantpassats d'aquest poble indígena.

Unes reflexions finals

Unes de les característiques generals del feixisme clàssic i de grups d'extrema dreta actuals, com el Partit del Progrés noruec (FrP), és el racisme i la consideració de la inferioritat de tots aquells que no siguin de raça ària. Seria el nazisme qui millor articulés el racisme com un element central de la seva doctrina gràcies a l'anomenat biologicisme nazi, basat en el dogma de la superioritat de la raça ària, la qual tenia l'obligació de subjugar les races inferiors. D'aquí que una de les aspiracions dels nazis era la d'exterminar els samis noruecs.

Si els nazis percebien com a paràsits als de sang jueva, per la qual cosa observaven necessari que Alemanya fos purificada del judaisme, tot indica que l'extrema dreta noruega, ara en mans del FrP, considera els samis com a un grup indígena que va contra el progrés, que es resisteix a la seva absorció per la cultura dominant i el sent com un cos estrany equiparable al dels immigrants.

Una altra característica del feixisme és el seu nacionalisme. Només contempla com a paradigma l'Estat nació caracteritzat per l'homogeneïtat cultural y lingüística de la seva població. En aquest sentit, els Samis, amb la seva llengua i cultura pròpia, resulten un destorb.

L'ideari feixista estima que pobles com el jueu, el gitano o el sami, que no tenen un estat propi, no mereixen sobreviure. Als anys quaranta del segle XX tot apuntava que Hitler guanyaria la guerra i aquest context favorable li va permetre portar a terme el genocidi jueu. El feixista noruec Vidkun Quisling va aprofitar la circumstància per a planejar l'extermini dels samis. Com els jueus, gaudien de totes aquestes característiques que hem enunciat que, segons els nazis, els convertia en víctimes propiciatòries. Evidentment el programa actual del FrP i dels altres partits d'extrema dreta que escalen llocs de poder a Europa és més suau, no parla d'exterminar immigrants o pobles indígenes. Només d'expulsar-los o assimilar-los.

Per citar l'article: Bengoechea, S. (2016). L'extrema dreta i els samis noruecs: de Hitler al Partit del Progrés, *Catxipanda* (2). Recuperat (data de visualització), a <http://catxipanda.tothistoria.cat/tllen>